

Research Paper

Comparison of Personality Factors among Successful and Unsuccessful Math Teachers

Mansour Beirami ¹, Jaber Karimpour ², Ali Malkhasi ^{*3}

1. Professor, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran.
2. Associate Professor, Department of Mathematics, Faculty of Mathematics and Computer Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Mathematics, Farhangian University of Tabriz, Tabriz, Iran.

DOR: [20.1001.1.27173852.1401.17.66.5.5](https://doi.org/10.1001.1.27173852.1401.17.66.5.5)

URL: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_15266.html

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:
successful and unsuccessful math teachers; Extroversion; Openness; Agreeableness; consciousness; Neuroticism

Received:
Accepted:
Available:

The aim of this study was to determine the differences between the personality traits of successful and unsuccessful math teachers. This study was conducted with a comparative method. The study population included successful and unsuccessful math teachers in Tabriz. Therefore, 100 people were selected (50 subjects in each group) in the five education districts of Tabriz and completed the NEO-PI-R. Data were analyzed using multivariate analysis of variance. The results showed that the two groups were significantly different in the personality factors of extroversion, openness, agreeableness and consciousness. Successful teachers had a higher average than unsuccessful teachers and in the component of neuroticism, the average of this group was less than the unsuccessful teachers. Consequently, extroversion, openness, agreeableness, and consciousness can lead teachers to be succeed through activity, assertiveness, altruism, good-heartedness, mental curiosity and independence, sociality, as well as conscientiousness. Neuroticism makes problems for teachers through anger, hostility, and instability. Hence, during the process of selecting teachers, positive and negative personality traits should be considered.

* Corresponding Author:

E-mail: molkhasi@gmail.com

مقاله پژوهشی

مقایسه عامل‌های شخصیتی دبیران ریاضی موفق و ناموفق

دکتر منصور بیرامی^۱؛ دکتر جابر کریم‌پور^۲؛ دکتر علی ملخاسی^{۳*}

۱. استاد گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۲. دانشیار گروه ریاضی، دانشکده ریاضی و کامپیوتر، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۳. استادیار گروه ریاضی، دانشگاه فرهنگیان تبریز، تبریز، ایران.

DOR: [20.1001.1.27173852.1401.17.66.5.5](https://doi.org/10.27173852.1401.17.66.5.5)URL: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_15266.html

چکیده

مشخصات مقاله

کلیدواژه‌ها:

دبیران ریاضی موفق و ناموفق؛
برونگرایی؛ گشودگی؛ توافق -
پذیری؛ مسئولیت‌پذیری؛
روان‌رنجوری

پژوهش پژوهش حاضر با هدف تعیین تفاوت عامل‌های شخصیتی دبیران ریاضی موفق و ناموفق صورت گرفت. این پژوهش از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه این پژوهش، شامل دبیران ریاضی موفق و ناموفق شهر تبریز بود که به صورت هدفمند در نواحی پنج‌گانه آموزش و پرورش تبریز، تعداد ۱۰۰ نفر (۵۰ نفر از هر گروه) انتخاب و به سیاهه‌ی بازنگری‌شده‌ی شخصیتی نئو (NEOPI-R) پاسخ دادند. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل واریانس چندمتغیره تحلیل شد. نتایج نشان داد که دو گروه مورد مطالعه در ترکیب متغیرهای مورد مطالعه با یکدیگر تفاوت معنی‌دار داشته و در عامل‌های شخصیتی برونگرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و مسئولیت‌پذیری، میانگین دبیران موفق، بیشتر از دبیران ناموفق و در مؤلفه‌ی روان‌رنجورخویی، میانگین این گروه کمتر از دبیران ناموفق است. مبتنی بر یافته‌ها، برونگرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و مسئولیت‌پذیری می‌توانند از مسیر فعال بودن، قاطعیت، نوع‌دوستی، خوش‌قلبی، کنجکاوی ذهنی و استقلال، اجتماعی بودن و وظیفه‌شناسی زمینه موفقیت دبیران را فراهم می‌آورند و روان‌رنجوری بواسطه خشم و خصومت و ناپایداری به موقعیت دبیران آسیب وارد می‌کند. نتیجه اینکه این پژوهش در هنگام گزینش دبیران توجه به عامل‌های شخصیتی مثبت و منفی ضروری می‌نماید.

دریافت شده:

پذیرفته شده:

منتشر شده:

* نویسنده مسئول: علی ملخاسی

رایانامه: molkhasi@gmail.com

مقدمه

در جوامع مدرن امروزی نقش و اهمیت آموزش و پرورش بعنوان یکی از نهادهای اساسی و رسمی هر جامعه‌ای بر همگان واضح و آشکار است و این امر، بسیار بدیهی است که دبیران از ارکان مهم و اصلی آموزش و پرورش هستند. بنابراین تعلیم و تربیت سالم، پویا و معتدل ارتباط تنگاتنگی با دبیران سالم، با اراده، پرتوان و سرشار از احساس مسئولیت و تعهد و با نشاط دارد (میلر^۱، ۲۰۱۳). به تعبیری، تعلیم و تربیت امری پرتنم و درعین حال دشوار است، در این میان معلمان، برترین نقش را برعهده دارند و آنها به مثابه نقطه آغاز تحول در آموزش و پرورش به شمار می‌آیند. با داشتن معلمان متبحر در امر آموزش و پرورش است که جامعه می‌تواند موجبات ایجاد تحول بنیادی را فراهم سازد. رابر^۲ (۲۰۰۶) معتقد است در این عصر که عصر انفجار دانش و اطلاعات است، برای استفاده از فناوریهای جدید، آموزش و پرورش نیازمند معلمان اثربخش بوده و لذا آموزش و پرورش با جذب و بکارگیری و تربیت معلمان اثربخش، در اهداف خود موفق خواهد شد (به نقل از محمدیان شریف، غریبی و حبیبی کلپیر، ۱۳۹۵). پژوهشهای بسیار نشان داده‌اند که معلم و ویژگیهای او نقش حیاتی در عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارند (هریس و ساس^۳، ۲۰۱۱؛ ریوکین، هانوشک و کاین^۴، ۲۰۰۵؛ کوکران، اسمیت و فرایز^۵، ۲۰۱۱).

در این راستا، ریاضیات از جمله دروسی است که در مدارس جایگاه و اهمیت خاصی دارد. از گذشته تاکنون نظریه‌پردازان و پژوهشگران متعددی در زمینه یادگیری ریاضی و عوامل اثرگذار بر آن، به نظریه‌پردازی و مطالعه پرداخته‌اند. از آنجا که دبیر ریاضی راهنما و جهت دهنده فعالیت‌های آموزشی ریاضی است و بواسطه وجود این دبیر ریاضی است که آموزش و یادگیری در جهت هدف هدایت می‌شود. لذا توجه به متغیرها و پارامترهایی که در فرآیند یادگیری دخالت دارند لازم و ضروری است. لازم به یادآوری است که سه مجموعه متغیر مهم موثر در یادگیری موفق عبارتند از دانش‌آموز، دبیر و فرایند آموزش. باید دانست که این سه مجموعه متغیر مشترکا در فرایند آموزش یادگیری موثر هستند (میلر، ۲۰۱۳). توضیح اینکه، این دبیر است که در حین فعالیت‌های خود، دانش‌آموزان را یاری می‌دهد تا بین دو یا چند فکر ارتباط برقرار کنند و الگوهای معنادار بسازند و موفقیت یادگیری را به سرانجام برساند (آقازاده، ۱۳۹۳).

هرچند، موفقیت یک پدیده چندعاملی است و دیدگاه‌های نظری مختلفی در مورد آن وجود دارد، لکن موفقیت در تدریس و در کنار آن موفقیت در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان علاوه بر عوامل موفقیت کلی نیازمند عوامل اختصاصی دیگری است (پوراسماعیلی، بیرامی و هاشمی، ۱۳۹۱).

1. Miller
2. Rubber
3. Harris & Sass
4. Rivkin, Hanushek, & Kain
5. Cochran-Smith, & Fries
6. Nicole cain

صاحب‌نظران و محققان تعلیم و تربیت، در مورد ویژگیها و صلاحیت‌های معلمان و ملاک‌های شایستگی آنان دیدگاه‌های مشابه و گاه متفاوتی ارائه کرده‌اند. آنها معتقدند که در فرایند تدریس، تنها تجارب و توانمندیهای علمی معلم نیست که در دانش‌آموز تأثیر دارد، بلکه دیدگاه معلم، فلسفه‌ای که بدان معتقد است و کل ویژگی‌های شخصیت وی، در تدریس، تغییر، تحول و یادگیری شاگرد مؤثر واقع می‌شود (محمدیان شریف و همکاران، ۱۳۹۵).

توضیح اینکه، روانشناسان توانایی، تلاش، کنترل درونی و عدم پایبندی به شانس را عوامل چهارگانه موفقیت می‌دانند. اما موفقیت در دبیری و موفقیت دانش‌آموزان در پیشرفت تحصیلی ضمن اینکه به عوامل چهارگانه مذکور بستگی دارد به عامل‌های شخصیتی دبیر نیز بستگی دارد. در این راستا، روان‌شناسان در بحث شخصیت بیش از هر چیز به تفاوت‌های فردی توجه دارند. یعنی ویژگی‌هایی که یک فرد را از افراد دیگری متمایز می‌کنند. در این راستا، تئوری نقش، شخصیت را بعنوان یکی از عوامل مؤثر بر تمایل فرد در اجرای نقش کاری ای خانوادگی معرفی می‌کند (نیکول کین^۶، ۲۰۱۵). بلانچارد، شخصیت را مجموعه‌ای از الگوها می‌داند و آلپورت^۷ آن را سازمان‌بندی پویایی در درون فرد می‌داند که شامل نظام‌های روانی-فیزیکی تعیین‌کننده رفتار و تفکر آدمی است (شیرافکن، ۱۳۹۱). به عبارت دیگر شخصیت، مجموعه‌ی سازمان یافته، واحد متشکلی از خصوصیات نسبتاً ثابت و مداومی است که بر روی هم، یک شخص را از شخص یا اشخاص دیگر متمایز می‌کند. اگر اندکی با دقت به عملکرد دبیر و شاگرد تاکید شود به وضوح مشخص است که عملکرد هر کدام از آنها تحت تأثیر شخصیت آنهاست.

باید عنوان نمود طی پنجاه سال پژوهش در زمینه شخصیت‌شناسی با تلاش افرادی چون فیسک^۸ (۱۹۴۹)، اسمیت و نورمن^۹ (۱۹۶۷) و مک‌کری و کوستا^{۱۰} (۲۰۰۳) این زمینه پژوهشی به رشد و تکامل خود رسید (چری^{۱۱}، ۲۰۱۱) و در نهایت، پژوهشگران جهت توصیف تفاوت رفتار شخصیتی، عاطفی و اجتماعی به یک توافق نسبی رسیده و نظریه پنج عاملی شخصیت^{۱۲} که معروف به پنج عامل بزرگ است را مطرح نمودند (به نقل از سبک‌رو، حق‌بین و ابراهیم‌زاده پزشکی، ۱۳۹۵).

درچند دهه اخیر مدل پنج عاملی شخصیت، طبقه‌بندی جامعی از تفاوت‌های فردی در شخصیت افراد را مطرح و گسترش داده است که در نتیجه می‌توان بسیاری از سازهای شخصیتی را در چهارچوب استاندارد این مدل بهتر درک کرد (یوسفی، جلبیانلو و احمدپور خلفه‌لو، ۱۳۹۸).

مبتنی بر دیدگاه مک‌کری و کوستا، شخصیت متشکل از ۵ عامل اصلی است که هر یک، شش خصوصیت را شامل می‌شوند که عامل‌های بزرگ

7. Allport
8. Fiske
9. Smith & Norman
10. McCrae & Costa
11. Cherry
12. Five-factor model of personality

احتمال بیشتری وجود دارد که چنین افرادی، از میزان انطباق ضعیف‌تری با دیگران و شرایط فشار روانی برخوردار باشند (حق‌شناس، ۱۳۸۵؛ آقاییوسفی، ۱۳۷۴).

یکی دیگر از پنج عامل اصلی شخصیت، برون‌گرایی است. افراد برون‌گرا، جامعه‌گرا هستند، اما توانایی اجتماعی یکی از صفاتی است که حیطه برون‌گرایی آن است. علاوه بر آن دوست داشتن دیگران، با جرات بودن، فعال بودن نیز از صفات برون‌گراها است. چنین افرادی با انرژی و خوش‌بین هستند (توال و مک‌کاپری،^۸ ۱۹۹۴؛ مک‌کری و کوستا، ۱۹۸۷).

بنابر تعریف جان و سربوآستوا^۹ (۱۳۹۹) برون‌گرایی بیانگر وجود رویکردی پرنرژی به جهان مادی و اجتماعی در فرد بوده که ویژگی‌هایی چون مردم‌آمیزی، فعال بودن، قاطعیت و جرات را شامل می‌شود. در واقع برون‌گرایی به تمایل فرد برای مثبت بودن، جرات‌طلبی و پرنرژی بودن اشاره دارد (دستجردی، فرزند و پروین، ۱۳۹۰). علاوه بر این، توافق‌پذیری یکی دیگر از عامل‌های شخصیتی است که نشانگر جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند در مقابل نگرش خصمانه نسبت به دیگران بوده و ویژگی‌هایی چون نوع دوستی، خوش‌قلبی، اعتماد و فروتنی را شامل می‌شود. بنا بر نظر مک‌کری و کوستا (۱۹۸۷) گشودگی از مولفه‌های اصلی شخصیت بوده که ویژگی‌هایی چون تصور فعال، احساس زیبا به احساسات درونی، تنوع‌طلبی، کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت را شامل می‌شود. اشخاص منعطف یا انعطاف‌پذیر هم درباره‌ی دنیای درونی و هم درباره‌ی دنیای بیرونی کنجکاو هستند و زندگی آنها از لحاظ تجربه غنی است در واقع می‌توان گفت که گشودگی، سازماندهی دوباره فرایند کار در عکس العمل به تحولات اقتصادی تعریف می‌شود (اربابیان و میرزایی، ۱۳۹۰). بعلاوه، نمرات انعطاف‌پذیری با آموزش و نمرات هوش همبسته است. انعطاف‌پذیری بویژه با جنبه‌های مختلف هوش چون تفکر واگرا که عاملی در خلاقیت می‌باشد، مربوط است (مک‌کری و کوستا، ۱۹۸۷).

مبتنی بر مدل پنج عاملی، دلپذیر بودن یکی دیگر از پنج عامل اصلی شخصیت است. افراد بسیار مایلند که دلپذیر بودن را هم به عنوان صفتی که از لحاظ اجتماعی مطلوب است و هم از لحاظ روانی حالت سالم‌تری است (کوستا و مک‌کاری، ۱۹۹۰). آخرین مولفه اصلی شخصیت در مدل پنج عاملی، مسئولیت‌پذیری و با وجدان بودن است. وظیفه‌شناسی و مسئولیت‌پذیری، نشانگر تسهیل‌کننده رفتار تکلیف‌محور و هدف‌محور است. مسئولیت‌پذیری ویژگی‌هایی چون تفکر عمل، به تاخیر اندازی ارضاء خواسته‌ها، رعایت قوانین و هنجارها و سازماندهی و اولویت‌بندی تکالیف را در بر می‌گیرد. این عامل به معنی کنترل خود نیز تلقی می‌شود و کنترل خود، همچنین می‌تواند به مفهوم قدرت طرح‌ریزی خیلی فعال سازماندهی و انجام وظایف محوله به نحو مطلوب نیز محسوب گردد (کوستا و مک‌کاری، ۱۹۸۶).

عبارتند از: روان‌رنجورخویی^۱، برون‌گرایی^۲، گشودگی^۳، توافق‌پذیری^۴ و مسئولیت‌پذیری^۵ (کوستا و مک‌کری، ۱۹۹۲).

در این راستا، روان‌رنجورخویی یک عامل از شخصیت است که ثبات عاطفی بالا و اضطراب پایین در یک سوی پیوستار و در سوی دیگر آن، بی‌ثباتی عاطفی و اضطراب بالا قرار دارد. افراد با نمره بالا در این عامل دارای عواطف غیرمنطقی بیشتر و کم توانی در مهار رفتارهای تکانشی و ضعف در کنار آمدن با مشکلات هستند. افرادی که نمره‌های آنها در این عامل پایین است با برخورداری از ثبات عاطفی معمولاً آرام، معتدل و راحت هستند و قادرند با موقعیتهای پرتنش بدون آشفتگی یا اضطراب مقابله کنند (آتش‌روز، پاکدامن و عسکری، ۱۳۸۷).

از سویی، برون‌گرایی همانند عامل گشودگی به تجربه، عامل توافق‌پذیری نیز بعدی از تمایلات بین فردی است، چنین فردی اساساً نوع‌دوست است، با دیگران همدردی می‌کند و تمایل دارد تا به آنها کمک کند و باور دارد که دیگران نیز متقابلاً کمک‌کننده هستند (آتش‌روز و همکاران، ۱۳۸۷). برون‌گرایان هنگام کار روحیات و حالت مثبت داشته، نسبت به شغلشان احساس رضایت بیشتر و عموماً درباره سازمان و محیط پیرامونیشان احساس بهتری دارند (ایوان‌سویچ و متسون،^۶ ۲۰۱۰).

آخرین عامل از عوامل پنجگانه خصیت، وظیفه‌شناسی است. بهترین توصیف برای این عامل، مفهوم اراده است، فرد وظیفه‌شناس، هدفمند، با اراده و مصمم است، نمره بالا در این عامل با موفقیت شغلی و تحصیلی همراه است، از دیگر ویژگی‌های افراد با نمره بالا در این عامل، دقت، خوش‌قولی، قابلیت اعتماد، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت و منضبط بودن است (آتش‌روز، پاکدامن و عسکری، ۱۳۸۷).

توضیح اینکه، نروتیسیم به صورت بی‌ثبات، نگران و عصبی؛ برون‌گرایی به صورت اجتماعی، دوستانه، سرزنده، فعال و اهل گفتگو؛ تجربه‌گرایی به صورت خالق، تخیلی، با هوش، کنجکاو، دارای ذهن باز، غیرمتعارف و ماجراجو؛ توافق‌پذیری به صورت همکاری‌کننده، مهربان، گرم، دارای قلب رئوف و حس همدردی؛ وجدان‌گرایی به صورت سازمان‌یافته، مسئولیت‌پذیر و سخت‌کوش تعریف شده است (ویس، بیتس و لوسیانو،^۷ ۲۰۰۸).

درخصوص هر یک از این پنج عامل می‌توان عنوان نمود که موثرترین قلمرو مقیاس‌های شخصیت تقابل سازگاری یا ثبات عاطفی با ناسازگاری یا روان‌رنجورخویی است. متخصصین بالینی از ناراحتی‌های عاطفی، چون ترس اجتماعی، افسردگی و خصومت را در افراد تشخیص می‌دهند، اما مطالعات نشان می‌دهند، افرادی که مستعد یکی از این وضعیت‌های عاطفی هستند، احتمالاً وضعیت‌های دیگر را نیز تجربه می‌کنند (کوستا و مک‌کاری، ۱۹۹۲). به تعبیری، داشتن احساسات منفی همچون ترس، غم، برانگیختگی، خشم، احساس گناه، احساس کلافگی و فراگیر مبنای روان‌رنجوری (N) را تشکیل می‌دهند. از آنجا که هیجان مخرب در سازگاری فرد و محیط تاثیر دارند،

1. neuroticism
2. extraversion
3. openness
4. agreeableness
5. conscientiousness

6. Ivancevich & Matteson
7. Weiss, Bates, & Luciano
8. Trull & McCrae
9. John & Srivastava

در خصوص مقایسه‌ی عامل‌های شخصیتی در دبیران موفق و ناموفق پژوهش‌های متنوعی صورت گرفته است. در این راستا، نتایج برخی از پژوهش‌ها حاکی از آن است که دبیرانی که از شخصیت انعطاف پذیر، برون‌گرا، مسئولیت‌پذیری برخوردارند مطمئناً دبیران موفق هستند یا خواهند بود و برعکس دبیرانی که درون‌گرا و روان‌نژند بوده، از سلامت روانی کمتری برخوردار خواهد بود و این به نوبه‌ی خود در ارتباطات بین فردی، تدریس و رفتار دبیران و نهایتاً در یادگیری و پیشرفت دانش‌آموزان تأثیر عمده‌ای خواهد گذاشت. با اندک تاملی در رابطه با مسائل مطرح شده و اهمیت عامل‌های شخصیتی دبیر، به راحتی ضرورت پرداختن به این پژوهش مشخص می‌گردد، به ویژه اینکه بدون سلامت روانی دبیر، اساس تعلیم و تربیت دچار مشکل می‌شود. مبتنی بر آنچه که ذکر شد، می‌توان استنباط نمود که درس ریاضی، بعنوان یکی از دروس پایه و اصلی دانش‌آموزان، مستلزم افرادی است که علاوه بر برخورداری از راهبردهای تدریس موفق، از ویژگی‌های شخصیتی ویژه‌ای نیز برخوردار باشند. بررسی پژوهش‌های پیشین و ادبیات پژوهشی حاکی از آن است که در خصوص مقایسه‌ی عامل‌های شخصیتی دبیران ریاضی موفق و ناموفق پژوهش‌چندانی صورت نگرفته است، لذا، هدف این پژوهش، تعیین تفاوت عامل‌های شخصیت دبیران ریاضی موفق و ناموفق بود.

روش

این پژوهش با توجه به اهداف از نوع بنیادی و با توجه به شیوه جمع‌آوری داده‌ها از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه این پژوهش، شامل دبیران ریاضی موفق و ناموفق شهر تبریز بود که به صورت هدفمند در نواحی پنج‌گانه آموزش و پرورش تبریز، تعداد ۱۰۰ نفر (۵۰ نفر در هر گروه) انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه شخصیتی نئو: پرسشنامه NEO یکی از جدیدترین پرسشنامه‌های مربوط به ارزیابی ساخت شخصیت بر اساس دیدگاه تحلیل عاملی است و گستردگی کاربرد آن در ارزیابی شخصیت افراد سالم و نیز در امور بالینی می‌تواند یکی از مناسب‌ترین ابزار ارزیابی شخصیت باشد. پرسشنامه شخصیتی NEOPI-R جانشین آزمون NEO است که در سال ۱۹۸۵ توسط مک‌کری و کاستا تهیه شده بود. این پرسشنامه ۵ عامل اصلی شخصیت (روان رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی، توافق‌پذیری، مسئولیت‌پذیری) و ۶ خصوصیت در هر عامل یا به عبارتی ۳۰ خصوصیت را اندازه می‌گیرد و بر این اساس ارزیابی جامعی از شخصیت را ارائه می‌دهد. این پرسشنامه فرم کوتاهی نیز به نام (NEO-FFI) نیز دارد که یک پرسشنامه ۶۰ سؤالی است و برای ارزیابی ۵ عامل اصلی شخصیت به کار می‌رود. مقیاس‌های آن از اعتبار بالایی برخوردارند در این فرم برای هر مولفه ۱۲ سوال وجود داشته و سؤالات هر زیرمقیاس به این شرح است: روان‌رنجورخویی (سؤالات ۱-۶-۱۱-۱۶-۲۱-۲۶-۳۱-۳۶-۴۱-۴۶-۵۱-۵۶)، برون‌گرایی (سؤالات ۲-۷-۱۲-۱۷-۲۲-۲۷-۳۲-۳۷-۴۲-۴۷-۵۲-۵۷)، گشودگی (سؤالات ۳-۸-۱۳-۱۸-۲۳-۲۸-۳۳-۳۸-۴۳-۴۸-۵۳-۵۸)، توافق‌پذیری (سؤالات ۴-۹-۱۴-۱۹-۲۴-۲۹-۳۴-۳۹-۴۴-۴۹-۵۴-۵۹) و

مسئولیت‌پذیری (سؤالات ۵-۱۰-۱۵-۲۰-۲۵-۳۰-۳۵-۴۰-۴۵-۵۰-۵۵-۶۰). پاسخنامه این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرتی (کاملاً مخالفم (۴)، مخالفم (۳)، بی‌تفاوت (۲)، موافقم (۱) و کاملاً موافقم (۰) تنظیم شده است. در حالی که برخی دیگر از مواد این فرم کوتاه به صورت عکس حالت گفته شده نمره‌گذاری می‌شوند (گروسی فرشی، ۱۳۸۰). در حالی که برخی دیگر از مواد این فرم کوتاه به صورت عکس حالت گفته شده نمره‌گذاری می‌شوند (گروسی فرشی، ۱۳۸۰). پرسشنامه شخصیتی NEO-FFI توسط مک‌کری و کاستا روی ۲۰۸ نفر از دانشجویان آمریکایی به فاصله سه ماه اجرا گردید که ضرایب اعتبار آن بین ۰/۸۳ تا ۰/۷۵ به دست آمده است. اعتبار دراز مدت این پرسشنامه نیز مورد ارزیابی قرار گرفته. در هنجاریابی آزمون NEO که توسط گروسی فرشی (۱۳۸۰) روی نمونه‌ای با حجم ۲۰۰۰ نفر از بین دانشجویان دانشگاه‌های تبریز، شیراز و دانشگاه‌های علوم پزشکی این دو شهر صورت گرفت ضریب همبستگی ۵ بعد اصلی را بین ۰/۵۶ تا ۰/۸۷ گزارش کرده است. ضرایب آلفای کرونباخ در هر یک از عوامل اصلی روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، سازگاری و مسئولیت‌پذیری به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۳، ۰/۵۶، ۰/۶۸ و ۰/۸۷ بدست آمد. جهت بررسی اعتبار محتوایی این آزمون از همبستگی بین دو فرم گزارش شخصی (S) و فرم ارزیابی مشاهده‌گر (R)، استفاده شد، که حداکثر همبستگی به میزان ۰/۶۶ در عامل برون‌گرایی و حداقل آن به میزان ۰/۴۵ در عامل توافق‌پذیری بود (گروسی، ۱۳۸۰). در پژوهش (آتش‌روز، ۱۳۸۷) با استفاده از روش همسانی درونی، ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ۵ صفت روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و مسئولیت‌پذیری به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۵۵، ۰/۳۸/۲۷ و ۰/۷۷ بدست آمد.

نتایج

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی عامل‌های شخصیتی دبیران موفق و ناموفق ریاضی

تعداد کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	واریانس	چولگی	کشدگی
۵۰	۵	۱۹/۲۴	۳۷/۶۹۶	۰/۰۶۴	۰/۳۱۴
۵۰	۸	۲۲/۹	۳۵/۳۵۷	-۰/۰۷۳	۰/۲۸۲
۵۰	۲۰	۲۹/۶	۲۱/۳۸۸	-۰/۶۲۶	۰/۵۸۱
۵۰	۱۷	۲۷/۳	۲۴/۷۰۴	-۰/۱۷۴	-۰/۱۳۹
۵۰	۲۰	۲۷/۱	۱۹/۲۳۵	-۰/۳۷۲	-۰/۶۶۸
۵۰	۱۷	۲۴/۲	۱۶/۷۷۶	-۰/۸۲۵	۱/۲۰۴
۵۰	۲۱	۳۲/۸	۲۱/۵۱۰	-۰/۱۸۸	-۰/۱۲۴
۵۰	۱۵	۲۹/۵۴	۳۵/۲۳۳	-۰/۰۸۴	۰/۰۱۷
۵۰	۲۷	۳۵/۲۸	۱۵/۱۸۵	-۰/۱۱۴	-۰/۱۴۹
۵۰	۱۹	۳۰/۲۲	۳۸/۳۳۸	-۰/۰۵۸	-۰/۷۳۷

مندرجات جدول (۱) نشان می‌دهد که میانگین صفات برون‌گرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و مسئولیت‌پذیری، میانگین دبیران ریاضی موفق بیشتر از دبیران

از سویی، جهت تعیین تفاوت گروه‌های مورد مطالعه در هر یک از ویژگی‌های شخصیتی، از روش تحلیل واریانس تک متغیره استفاده شد که نتایج در جدول ۵ ارائه شده است:

جدول ۵: خلاصه تحلیل واریانس تک متغیره تفاوت گروه‌های مورد مطالعه در

ویژگی‌های شخصیتی					
متغیرها	SS	df	MS	F	سطح معنی داری
روان رنجور خوبی	۳۳۴/۸۹	۱	۳۳۴/۸۹	۹/۱۶۸	۰/۰۰۳
برون‌گرایی	۱۳۲/۲۵	۱	۱۳۲/۲۵	۵/۷۳۹	۰/۰۱۸
گشودگی	۲۱۰/۲۵	۱	۲۱۰/۲۵	۱۱/۶۷۷	۰/۰۰۱
توافق‌پذیری	۲۶۵/۶۹	۱	۲۶۵/۶۹	۹/۳۶۵	۰/۰۰۳
مسئولیت‌پذیری	۶۴۰/۰۹	۱	۶۴۰/۰۹	۲۳/۹۱۸	۰/۰۰۱

مندرجات جدول ۴ نشان می‌دهد که الف) تفاوت دو گروه مورد مطالعه در مؤلفه‌ی روان رنجور خوبی از نظر آماری معنی‌دار است، چراکه مقدار F محاسبه شده (۹/۱۶۸) در سطح $p < 0.05$ از نظر آماری معنی‌دار است و با توجه به میانگین‌های دو گروه (جدول ۱) می‌توان استنباط نمود که میزان روان رنجور خوبی در دبیران ریاضی ناموفق، بیشتر از دبیران ریاضی موفق است. ب) تفاوت دو گروه مورد مطالعه در مؤلفه‌ی بروگرایی از نظر آماری معنی‌دار است، چراکه مقدار F محاسبه شده (۵/۷۳۹) در سطح $p < 0.05$ از نظر آماری معنی‌دار است و با توجه به میانگین‌های دو گروه (جدول ۱) می‌توان استنباط نمود که میزان بروگرایی در دبیران ریاضی موفق، بیشتر از دبیران ریاضی ناموفق است. ج) دو گروه مورد مطالعه در مؤلفه‌ی گشودگی به تجربه از نظر آماری با یکدیگر تفاوت معنی‌دار دارند، چراکه مقدار F محاسبه شده (۱۱/۶۷۷) در سطح $p < 0.05$ از نظر آماری معنی‌دار است و با توجه به میانگین‌های دو گروه (جدول ۱) می‌توان نتیجه گرفت که میزان گشودگی به تجربه در دبیران ریاضی موفق، بیشتر از دبیران ریاضی ناموفق است.

د) تفاوت دو گروه مورد مطالعه در مؤلفه‌ی توافق‌پذیری از نظر آماری معنی‌دار است، چراکه مقدار F محاسبه شده (۹/۳۶۵) در سطح $p < 0.05$ از نظر آماری معنی‌دار است و با توجه به میانگین‌های دو گروه (جدول ۱) می‌توان استنباط نمود که میزان توافق‌پذیری در دبیران ریاضی موفق، بیشتر از دبیران ریاضی ناموفق است. ه) دو گروه مورد مطالعه در مؤلفه‌ی مسئولیت‌پذیری، با یکدیگر تفاوت معنی‌دار دارند، چراکه مقدار F محاسبه شده (۲۳/۹۱۸) در سطح $p < 0.05$ از نظر آماری معنی‌دار است و با توجه به میانگین‌های دو گروه (جدول ۱) می‌توان استنباط نمود که میزان مسئولیت‌پذیری در دبیران ریاضی موفق، بیشتر از دبیران ریاضی ناموفق است.

ریاضی ناموفق و در مؤلفه‌ی روان رنجور خوبی، میانگین این گروه کمتر از دبیران ریاضی ناموفق است.

جهت تحلیل داده‌های مربوط به هدف اصلی پژوهش، مبنی بر تفاوت دبیران ریاضی موفق و ناموفق در ویژگی‌های شخصیتی از روش تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. در این راستا، ابتدا پیش‌فرض‌های این روش، از جمله نرمال بودن توزیع متغیرهای مقایسه‌ای (با استفاده از آزمون کالموگرف-اسمیرنف)، همگنی واریانس خطا (با استفاده از آزمون لون)، همبستگی متعارف متغیرهای مورد مطالعه (با استفاده از آزمون کرویت بارتلت)، همگنی ماتریس‌های واریانس-کوواریانس (با استفاده از آزمون M-Box) مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲: آزمون کرویت بارتلت جهت همبستگی متعارف متغیرهای مورد مطالعه

خی دو	۲۲۷۸/۵۶
سطح معنی داری	۰/۰۰۰۱

مندرجات جدول ۲ نشان می‌دهد که پیش‌فرض همبستگی متعارف متغیرهای مورد مطالعه محقق شده است، چراکه مقدار χ^2 محاسبه شده در سطح $p < 0.05$ معنی‌دار است.

جدول ۳: آزمون ام‌باکس جهت همگنی ماتریس‌های واریانس کواریانس

ام-باکس	۲۸/۹۱
F	۱/۸۲۲
سطح معنی داری	۰/۰۲۶

مندرجات جدول ۳ نشان می‌دهد که پیش‌فرض همگنی ماتریس‌های واریانس کوواریانس محقق شده است، چراکه مقدار F محاسبه شده در سطح $p < 0.01$ معنی‌دار نیست.

پس از تحقق پیش‌فرض‌ها از آزمون بزرگترین ریشه روی برای تحلیل داده‌های سؤال اصلی پژوهش استفاده شد.

جدول ۴: تحلیل واریانس چندمتغیره تفاوت گروه‌های مورد مطالعه در ترکیب

منبع تغییر	آزمون	۱ df	۲ df	عامل‌های شخصیتی		
				F	MS	سطح معنی داری
روش بزرگترین ریشه روی	بزرگترین ریشه روی	۵	۹۴	۶/۷۵	۰/۰۰۰۱	۰/۲۷
						۰/۹۰

مندرجات جدول ۴ نشان می‌دهد که دو گروه مورد مطالعه در ترکیب متغیرهای مورد مطالعه با یکدیگر تفاوت معنی‌دار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین تفاوت عامل‌های شخصیتی دبیران ریاضی موفق و ناموفق صورت گرفت. نتایج نشان داد که دو گروه مورد مطالعه در ترکیب متغیرهای مورد مطالعه با یکدیگر تفاوت معنی‌دار داشته و در عامل‌های شخصیتی برون‌گرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و مسئولیت‌پذیری، میانگین دبیران ریاضی موفق، بیشتر از دبیران ریاضی ناموفق و در مؤلفه‌ی روان-رنجورخویی، میانگین این گروه کمتر از دبیران ریاضی ناموفق است.

در توضیح یافته‌ها می‌توان بیان داشت که روان رنجورخویی یک عامل شخصیتی است که ثبات عاطفی بالا و اضطراب پایین در یک سوی پیوستار و در سوی دیگر آن، بی‌ثباتی عاطفی و اضطراب بالا قرار دارد. در تبیین این یافته می‌توان بیان داشت که دبیران ریاضی ناموفق در این عامل دارای عواطف غیرمنطقی بیشتر و کم توانی در مهار رفتارهای تکانشی و ضعف در مقابله با مشکلات هستند (آتش‌زوز، ۱۳۸۷). توضیح اینکه روان رنجورخویی شامل داشتن احساسات منفی همچون برانگیختگی، خشم است. به عبارتی این بعد از شخصیت، تجارب ناشی از عواطف منفی چون ترس، غم، دستپاچگی، عصبانیت، احساس گناه و نفرت را شامل می‌شود و جنبه‌های مختلف این بعد، اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، کمرویی یا خودداری، تکانشوری و آسیب‌پذیری می‌باشد (هارن و میشل، ۲۰۰۳). افرادی که روان رنجورخویی (بی‌ثباتی) بیشتری دارند نامعقول و دمدمی مزاج‌ترند (جعفرنژاد، فرزدا، شکری، مرادی، ۱۳۸۴). به تعبیری دبیران ریاضی موفق که نمره‌های آن‌ها در این عامل پایین است، با برخورداری از ثبات عاطفی معمولاً آرام، معتدل و راحت بوده و قادرند با موقعیت‌های پرتنش بدون آشفتگی یا اضطراب مقابله کنند. زیرا با توجه به اینکه مفهوم ریاضی یعنی درست اندیشیدن و منطقی فکر کردن است لذا باید با توجه به ماهیت درس ریاضی دبیران ریاضی عاری از محیط تنش‌زا به تدریس بپردازند (آتش‌زوز، ۱۳۸۷). از ویژگی‌های دیگر دبیران ریاضی ناموفق روان‌رنجور که رابطه‌ی نزدیکی با مدیریت هیجان‌ها دارد، نگرانی است. نگرانی، نوعی پاسخ در مقابل حوادث استرس‌زا است و در دهه‌های اخیر نقش آن در زمینه‌ی اختلالات اضطرابی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است (مک لوفین، مینن و فرانچ، ۲۰۰۶). زیرا در محیطی که استرس زیاد هست تمرکز ایجاد کردن برای تدریس درس ریاضی خیلی سخت است. اگر هدف آموزش ریاضی را همچنان که استیسی می‌گوید پرورش دانش‌آموزانی توانایی کاوش مستقل در ریاضی و توانایی در به کار بردن ریاضی یاد گرفته شده در جهان واقعی بدانیم، خواهیم دید که آموزش حل مسئله و آموزش ریاضی اهدافی مشترک دارند و این موقعی محقق می‌یابد که دبیران ریاضی برای آموزش ریاضی و تقویت قدرت حل مسئله در دانش‌آموزان در حین تدریس دروس ریاضی در کلاس درسی آرامش و تمرکز ایجاد کند و از مسائل استرس‌زا پرهیز کند. بنابراین با این تبیین، دبیران ریاضی موفق می‌توانند در مدیریت کلاس موفق باشند و در رویارویی با چالش‌های کلاسی با استفاده از روش‌های

متنوعی کلاس را مدیریت نموده و دانش‌آموزان را به یادگیری درس، بویژه درس ریاضی ترغیب نمایند.

از سویی تحلیل داده‌ها نشان داد که میزان برون‌گرایی در دبیران ریاضی موفق بیشتر از دبیران ریاضی ناموفق است در توضیح این یافته می‌توان عنوان نمود که تمایل فرد به مثبت بودن، پر انرژی بودن، صمیمی بودن و جامعه‌گرایی از ویژگی‌های افراد دارای عامل برون‌گرایی است (آتش‌زوز، ۱۳۸۷). این افراد، اجتماعی بوده، علاوه بر دوستدار دیگران بودن، در عمل قاطع، فعال و اهل گفتگو هستند (هارن و میشل، ۲۰۰۳). این بعد در برگزیده‌ی پیوستاری از خصوصیات شخصیتی برون‌گرا (شامل: اجتماعی، با جرات، فعال، پر حرف، دوست‌دار کرد، سرخوش، با انرژی، بشاش و متمایل به تحریک) در مقابل درون‌گرایی می‌باشد. بعد برون‌گرایی مطرح شده در نظریه‌ی یونگ که در بعد درون‌گرایی گنجانده شده است، در شاخص انعطاف‌پذیری مدل پنج‌عاملی لحاظ شده است (حق شناس، ۱۳۸۵). نتیجه اینکه این بعد از شخصیت دبیران ریاضی موفق جنبه‌های گرمی، گروه‌گرایی، قاطعیت، فعالیت، هیجان‌خواهی و هیجان‌های مثبت را شامل می‌شود و این تا حدی این بعد از شخصیت در موفقیت در تدریس ریاضی خیلی مهم است (گروسی، ۱۳۸۰).

علاوه بر این، یافته‌ی دیگر این پژوهش نشان داد که دبیران ریاضی موفق نسبت به دبیران ریاضی ناموفق، نمره بالایی در عامل گشودگی به تجربه کسب نمودند. در تبیین این یافته می‌توان به ویژگی افراد حائز صفت گشودگی به تجربه اشاره نمود. این افراد هم درباره جهان درونی و هم درباره دنیای بیرونی کنجکاوند و زندگی آن‌ها از لحاظ تجربه غنی است، آن‌ها دارای کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت هستند (آتش‌زوز، ۱۳۸۷). با توجه به سند برنامه‌ریزی درسی ریاضی ایران و شورای ملی معلمان ریاضی دنیا (NCTM) ۲، یکی از دل‌مشغولی‌های همه دبیران ریاضی این است که محیطی بوجود بیاید که در طی آن دانش‌آموزان‌شان "چراها" را در یابند و درک درستی از مفاهیم داشته باشند، ماهیت تأثیر و جاذبه ریاضیات را درک کنند و بالاخره به این نتیجه برسند که هر انسانی می‌تواند در کار آفرینش ریاضیات نقش داشته باشد و خود آن‌ها نیز ممکن است از عهده کشف ریاضیات برآیند. با اشاره به این ویژگی می‌توان دلیل موفق بودن در تدریس درس ریاضی را در این افراد توضیح داد. از دیگر خصوصیات آن‌ها، تخیل و زیباپسندی است. بعد گشودگی، احتمالاً به عنوان وسیع‌ترین بعد پژوهشی صفاتی چون تصور فعال، احساس زیبا پسندی، توجه به احساسات درونی، تنوع‌طلبی، کنجکاوی و استقلال در قضاوت را شامل می‌شود. افراد دارای نمره‌ی بالا در این بعد، یعنی دبیران ریاضی موفق، گروهی را تشکیل می‌دهند که متمایل به پذیرش عقاید جدید و غیر معمول بوده و بیشتر و عمیق‌تر از افراد بسته، هیجان‌های مثبت و منفی را تجربه می‌کنند. در مقابل افراد دارای نمره پایین افرادی محافظه‌کار و متعارف هستند که تجربه‌های هیجانی خیلی محدودی دارند. این بعد از شخصیت با جنبه‌های مختلف هوش در ارتباط است.

که این پژوهش در سایر جوامع نیز صورت گرفته و با در نظر گرفتن جنسیت نیز صورت گیرد. همچنین با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود در گزینش دبیران، ویژگی‌های شخصیتی آنها مورد نظر قرار گیرد تا افراد شایسته‌ای جهت تدریس برگزیده شوند.

منابع

- آش‌روز، بهروز؛ پاکدامن شهلا؛ و عسگری، علی. (۱۳۸۷). ارتباط بین پنج‌رگه شخصیتی و پیشرفت تحصیلی. *فصلنامه روان‌شناسی ایرانی*، ۱۶، ۳۶۷-۳۷۶.
- آش‌روز، بهروز. (۱۳۸۶). پیش بینی پیشرفت تحصیلی از طریق دلبستگی و صفات پنج‌گانه شخصیتی. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی*.
- آقازاده، گلناز. (۱۳۹۳). رابطه بین برنامه درسی و آموزش، رشد مدیریت مدرسه، (۲) ۱۰۰، ۱۶-۱۷.
- آقابوسفی علی‌رضا. (۱۳۷۴). نقش عوامل شخصیتی بر راهبردهای مقابله و تأثیر روش مقابله درمانگری بر عوامل شخصیتی و افسردگی. *رساله دکتری روانشناسی، دانشگاه تربیت مدرس*.
- اربابیان شیرین و میرزایی محمد. (۱۳۹۰). اثر انعطاف پذیری نیروی کار بر قابلیت پذیری صنایع با فناوری برتر در ایران. *فصلنامه پژوهشی بازرگانی*، شماره ۶۰.
- پوراسماعیلی اصغر؛ بیرامی، منصور؛ و هاشمی تورج. (۱۳۹۱). رابطه‌ی عامل‌های شخصیتی و زیر مولفه‌های بخشش در بین دانشجویان، *مجله اندیشه و رفتار*، دوره ۷، شماره ۲۳.
- جعفرنژاد پروین؛ فرزاد ولی‌الله؛ شگری امید؛ مرادی علی‌رضا. (۱۳۸۴). بررسی رابطه میان پنج عامل بزرگ شخصیت، سبک‌های مقابله‌ای و سلامت روانی در دانشجویان کارشناسی. *مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، ۷۰، ۷۴-۵۱.
- یوسفی، رحیم؛ چلبیانلو، غلامرضا؛ و احمدپور خلفه‌لو، آرزو. (۱۳۹۸). نقش ابعاد مرضی شخصیت در پیش‌بینی چهارگانه‌های تاریک شخصیت، *اندیشه و رفتار*، ۱۴، ۵۴-۶۶، ۵۷.
- حق‌شناس، حسن. (۱۳۸۵). *طرح پنج‌عاملی ویژگی‌های شخصیت راهنمای تعبیر و هنجاریابی آزمون‌ها- Neo-EFI, NEO PI-R*. شیراز: انتشارات علوم پزشکی شیراز.
- دستجردی رضا. فرزاد، ولی‌الله؛ و پروین کدیور. (۱۳۹۰). نقش پنج عامل بزرگ شخصیت در پیش‌بینی بهزیستی روانشناختی، *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند*.
- سبک‌رو، مهدی؛ حق‌بین، عالیه؛ و ابراهیم‌زاده پزشکی، رضا. (۱۳۹۵). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی پنج عاملی نئو با تعادل کار و زندگی در دانشگاه یزد. *فصلنامه آموزش عالی ایران*، ۸، ۲، ۱۳۱-۱۱۲.
- شیرافکن، علی. (۱۳۹۱). *نظریه‌های شخصیت*، پوران پژوهش، چاپ دوم.
- گروسی فرشی میرتی. (۱۳۸۰). *رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت (کاربرد تحلیل عاملی در مطالعات شخصیت)*. چاپ اول، تبریز: نشر دانشگاهی.
- محمدیان شریف، کویستان؛ غریبی، حسن؛ و حبیبی کلیدر، رامین. (۱۳۹۵). مطالعه نیم‌رخ شخصیتی، صلاحیت‌های حرفه‌ای و اثربخشی معلمان متوسطه شهرستان مریوان: تحلیل مبتنی بر شخص. *فصلنامه تدریس‌پژوهی*، ۴، ۱، ۴۷-۲۷.
- مشبکی اصغر. (۱۳۷۷). *مدیریت رفتار سازمانی (تحلیل کاربردی، آموزشی از رفتار سازمانی)*، چاپ اول، تهران: نشر ترجمه، ص ۱۰۰. ردانیال و جامعه پژوه.

همچنین یافته دیگر این پژوهش نشان داد که عامل توافق‌پذیری در دبیران ریاضی موفق بالاتر از دبیران ریاضی ناموفق است این یافته را می‌توان به این صورت تبیین نمود که عامل توافق‌پذیری بعدی از تمایلات بین فردی است، چنین فردی اساساً نوع دوست است، با دیگران همدردی می‌کند و تمایل دارد تا به آن‌ها کمک کند و باور دارد که دیگران نیز متقابلاً کمک کننده هستند (آتش‌زوز، ۱۳۸۷) به بیان دیگر دبیران ریاضی موفق، به موجب ویژگی توافق‌پذیری اساساً نوع دوست بوده و مشتاق کمک به دانش‌آموزان خود هستند. بعد توافق‌پذیری همانند برون‌گرایی، نشان‌دهنده‌ی بعدی از تمایلات بین فردی است. افرادی که در این بعد نمره‌ی بالا کسب می‌کنند از ویژگی‌هایی چون نوع دوست، همدردی نسبت به دیگران و اشتیاق به دیگران برخوردار هستند. در مقابل افراد غیرتوافق‌پذیر ستیزه‌جو، خودمدار، شکاک و رفاقت‌جو هستند. توافق‌پذیری از لحاظ اجتماعی صفتی مطلوب است و افراد توافق‌پذیر، محبوب‌تر و مقبول‌تر از افراد غیر توافق‌پذیر و ستیزه‌جو هستند. برای بعد شخصیتی توافق‌پذیری نیز پنج جنبه‌ی اعتماد، رک‌گویی، نوع دوستی، همراهی، تولضع و دل‌رحم بودن تعریف شده است.

آخرین یافته این پژوهش حاکی از آن است که دبیران ریاضی موفق از صفت مسئولیت‌پذیری بالاتری نسبت به دبیران ریاضی ناموفق برخوردارند. در تبیین عامل وظیفه‌شناسی می‌توان عنوان نمود که بهترین توصیف برای این عامل، مفهوم اراده است، فرد وظیفه‌شناس، هدفمند، با اراده و مصمم است، نمره بالا در این عامل با موفقیت شغلی و تحصیلی همراه است، از دیگر ویژگی‌های افراد با نمره بالا در این عامل، دقت، خوش‌قولی، قابلیت اعتماد، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت و منضبط بودن است (آتش‌زوز، ۱۳۸۷). بر این اساس می‌توان بیان داشت که دبیرانی که از مسئولیت‌پذیری بالایی برخوردارند، افرادی کارآمد و با کفایت بوده که در تصمیم‌گیری معقول و منطقی هستند. لذا این افراد به موجب منضبط بودن، به دنبال موفقیت دانش‌آموزان خود هستند و با توجه به اینکه درس ریاضی از جمله دروسی است که تدریس آن نیازمند حوصله و استفاده از تکنیک‌ها و فرمول‌های متنوع هست، دبیران مسئولیت‌پذیر، بایستی با اراده به تدریس پرداخته و محیط کلاس را طوری فراهم کنند که یادگیری محتوای پیچیده ریاضی برای دانش‌آموزان تسهیل شود. توانایی طرح‌ریزی فعالانه، سازماندهی و انجام وظایف به شکل مطلوب که با مفهوم کنترل خود می‌توانند در ارتباط باشند، اساس این بعد شخصیتی را تشکیل می‌دهند. افراد وظیفه‌شناس، هدفمند، با اراده و مصمم بوده و در تحصیل و شغل موفق بودند. افراد دارای نمرات بالا در این بعد دارای دقت زیاد، خوش‌قول و مطمئن و افراد دارای نمرات پایین دارای دقت کم در بکارگیری اصول اخلاقی و سست و بی‌حال در تلاش برای رسیدن به اهداف‌شان هستند. براساس شواهدی، افراد دارای نمره پایین، افراد بسیار لذت‌گرا و علاقمند به امور جنسی می‌باشند (گروسی، ۱۳۸۰).

این پژوهش دارای محدودیت‌هایی بود که از آن جمله می‌توان به استفاده از ابزارهای خودگزارشی اشاره نمود که وجود سوگیری در پاسخ‌دهی را امکان‌پذیر می‌سازد. همچنین، پژوهش حاضر در شهر تبریز صورت گرفته است و براساس جنسیت مقایسه‌ای صورت نگرفته است. لذا پیشنهاد می‌شود

- Boehm, J. K. & Lyubomirsky, S. (2008). The promise of sustainable happiness. In S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of positive psychology (2nd ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- Campbell-sills, L. Cohen, Sh. L. & Stein, M. B. (2006). Relationship or resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behavior Research and Therapy*, 44, 585-599.
- Cochran-Smith, M., & Fries, K. (2011). Teacher quality, teacher education and diversity: Policy and politics. In A. Ball & C. Tyson (Eds.), *Studying diversity in teacher education* (pp. 337-359). New York: Roman and Littlefield.
- Costa, P.T., & McCrae, R. R. (1986). Cross-sectional studies of personality in a national sample: I. Development and validation of survey measures. *Psychology and Aging*, 1(2), 140-143.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1990). Personality disorders and the five-factor model of personality, *Journal of Personality*.
- Costa, P.T., & McCrae, R.R. (1992). *Revised NEO personality inventory (NEO-PI-R) and NEO five factor inventory (NEO-FFI) professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Haren, E.G. , and Mitchell, C.W. (2003). Relationships between the five factor ersonality model and coping styles. *Psychology & Education*, 40(1), 38-49.
- Harris, D.N., & Sass, T. R. (2011). Teacher training, teacher quality and student achievement. *Journal of Public Economics*, 95(7-8), 798-812.
- Ivancevich, J.M., & Matteson, M.T. (2010). *Organizational behavior and management*. 9th ed. New York: McGraw Hill.
- John, O.P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. In: Pervin, L.A. and John, O.P. Eds., *Handbook of Personality: Theory and Research*, Vol. 2, Guilford Press, New York, 102-138.
- Lyubomirsky, S. King, L. A. & Diener, E. (2004). Is happiness a strength?: An examination of the benefits and costs of frequent positive affect. Manuscript submitted for publication.
- Mccrae, R.R., & Costa, P. T. (2004). Acontemplated revision of NEO Five Factor inventory. *journal of personality and individual differences*, 36, 587-596.
- McCrae R.R., & Costa P.T Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *J. Pers. Soc. Psychol.* 52(1):81-90.
- McLaughlin, K.A., Menin, D.S., & Farach, F. J. (2006). The contributoryrole of worry in emotion generation and dysregulation in generalized anxiety disorder. *Journal of Behavior Research*, 45(8), 1735-1752.
- Miller, P.M. (2013). *Principles of Addiction: Comprehensive Addictives Behaviors and Disoders*, Voleme 1, Academic Press.
- Nicole cain, L. (2015). Examining the factors that impact work life balance for executive chefs. UNLV Theses, *Dissertations, Professional Papers, and Capstones*. 2466- 2468.
- Rivkin, S. G., Hanushek, E. A., & Kain, J. F. (2005). Teachers, Schools, and Academic Achievement. *Econometrica*, 73(2), 417-458.
- Weiss A, Bates TC, Luciano M. Happiness is a personal(ity) thing: the genetics of personality and wellbeing in a representative sample. *Psychol Sci.* 2008;19(3):205-10. doi: 10.1111/j.1467-9280.2008.02068.x pmid: 18315789
- Trull, T.J., & McCrae, R.R. (1994). A five-factor perspective on personality disorder research. In P. T. Costa, Jr. and T. A. Widiger (Eds.), *Personality disorders and the five-factor model of personality* (p.59-71), American Psychological Association.